

Politika konkurencije EU (*European Union Competition Policy*)

1. Tržišna konkurencija, njena zaštita i karakteristike prava konkurencije

Tržišna konkurencija predstavlja osnovu funkcionisanja svake tržišne privrede i, u tom kontekstu, tržišno takmičenje se javlja kao oblik rivalstva, odnosno konkurentsko suparništvo između pojedinačno posmatranih preduzetnika. Stoga se konkurencija javlja ako na tržištu istovremeno deluju dva ili više preduzetnika. Pri tome se tržišni konkurenti međusobno takmiče putem cene, kvaliteta i drugih epiteta (karakteristika) proizvoda i/ili usluga.¹ Najznačajniji cilj tržišne konkurencije se ogleda u ostvarivanju najvećih mogućih koristi za potrošače.²

Pogodnosti (koristi) za potrošače se, pre svega, javljaju u mogućnosti izbora između proizvoda i usluga koje nude različiti proizvođači, trgovci i pružaoci usluga. Odavde sledi da suštinu tržišnog takmičenja radije čine interesi potrošača, nego preduzetnika. Efektivna tržišna konkurencija predstavlja dinamički proces koji se ogleda u permanentnom ulaganju napora preduzetnika u pravcu razvoja inovacija i podsticanja tehnoloških promena.

Uporedo sa razvojem tržišne privrede, pojavila se i potreba za regulisanjem pravila tržišne konkurencije. Tako su se krajem XIX veka u SAD-u pojavili prvi savremeni propisi koji se danas smatraju pretečom savremenog prava konkurencije EU. Pravo konkurencije predstavlja deo javnog prava. Stoga je zaštita, koja se pruža primenom prava konkurencije, javnopravne prirode. Pravo konkurencije, u interesu zaštite javnopravnog interesa, ograničava slobodu ugovaranja i autonomiju volje ugovornih strana. Pravo konkurencije se isključivo primenjuje na preduzetnike (preciznije na proizvođače, prodavce i pružaoce usluga). Cilj prava konkurencije se ogleda u obezbeđivanju slobodnog pristupa tržištu što većem broju preduzetnika i pod jednakim uslovima za sve, kao i u obezbeđivanju zaštite i jačanju efektivnosti same tržišne konkurencije. Efektivnom tržišnom konkurencijom se direktno obezbeđuje zaštita interesa potrošača. Stoga osnovu prava tržišne konkurencije čini zabrana njenog narušavanja ograničavanjem ili sprečavanjem preduzetničkih sloboda u prometu robe i usluga. Proizilazi da se preduzetnici jedino mogu međusobno takmičiti putem cena i kvaliteta proizvoda i usluga, čime se za potrošače stvara mogućnost izbora između velikog broja različitih proizvoda i usluga.

2. Uloga prava konkurencije u Evropskoj uniji

Savremeno evropsko pravo tržišne konkurencije je počelo da se razvija uporedo sa osnivanjem Evropske zajednice (EZ). Zapravo, osnove prava konkurencije EZ su bile sadržane još u Ugovoru iz Rima (iz 1957. godine), kojim su definisani precizni ciljevi Politike konkurencije, najpre u EZ, a kasnije i u članicama EU. U najznačajnije opšte ciljeve Politike konkurencije EU spadaju:

1. zaštita (interesa) potrošača,
2. smanjenje cena i rast kvaliteta proizvoda i usluga,
3. obezbeđivanje otvorene tržišne privrede sa slobodnom konkurencijom,

¹ Npr. dizajna proizvoda, pakovanja i sl.

² Ovdje je reč o koristima od upotrebe proizvoda i usluga.

POSLOVANJE SA EVROPSKOM UNIJOM
LIDIJA MADŽAR

4. disperzija (rasipanje, raspodela) ekonomske snage na širi krug privrednih subjekata,
5. preraspodela ekonomskih izvora i bogatstva,
6. ostvarivanje optimalne efektivnosti na mikroekonomskom i makroekonomskom nivou i razvoj evropske privrede,
7. rast društvenog blagostanja,
8. zaštita preduzetnika od nedozvoljnih aktivnosti konkurenata,
9. ujednačen (ravnomeran) regionalni razvoj na posmatranim tržištima,
10. obezbeđivanje najveće moguće stope zaposlenosti u posmatranom društvu,
11. jačanje unutrašnje i spoljne konkurentnosti evropske privrede i dr.

Slobodna tržišna konkurencija ima krucijalnu ulogu u funkcionisanju Evropske unije kao nadnacionalne i višedržavne zajednice. Osnovne **četiri tržišne slobode** -sloboda kretanja robe, usluga, kapitala i lica - u sudejstvu sa **principom nediskriminacije** i važećom **regulativom o zaštiti konkurencije** predstavljaju suštinske elemente ekonomskog poretka EU. Evropska unija, sa ciljem suzbijanja **delovanja monopola i oligopola, dogovaranja o cenama i/ili tržišnom učešću i neopravdanih državnih intervencija**, vodi **aktivnu Politiku zaštite konkurencije u pravcu sprečavanja ograničavanja ili urušavanja slobodne tržišne konkurencije na Zajedničkom tržištu**. Stoga pravo tržišne konkurencije EU doprinosi razvoju i očuvanju unutrašnjeg tržišta, kao i **podsticanju trgovine između članica EU**. **Pravo EU striktno zabranjuje** uvođenje carina, količinskih ograničenja na uvoz, kao i drugih mera koje bi ugrozile slobodan protok robe i usluga unutar članica EU.

3. Pravo tržišne konkurencije EU u širem smislu

Pravo tržišne konkurencije u širem smislu obuhvata:

1. Državne subvencije;
2. Pitanje liberalizacije u posebnim (uređenim) delatnostima, kao i u oblastima u kojima deluju državni monopoli³ i
3. Tržišnu konkurenciju u užem smislu.

Liberalizacija posebnih tržišta - članovi Ugovora o osnivanju Evropske zajednice obavezuju članice EU na **liberalizaciju** određenih, **specifičnih delatnosti**. Najčešće se radi o onim delatnostima koje su od posebnog ekonomskog interesa za građane i privredu EU. **Liberalizacija** se, u suštini, odnosi na činjenicu da se od članica EU očekuje da, **uvažavajući specifičnosti ovih uglavnom netržišnih delatnosti, iste prilagode tržišnom načinu privređivanja**. Imperativ za liberalizacijom, unutar država EU, obuhvata sledeće oblasti:

1. **Regulisane privredne i/ili uslužne oblasti** - obuhvataju širok krug oblasti čije je delovanje precizno uređeno posebnim propisima⁴;
2. **Preduzetnike kojima država dodeljuje izvesna isključiva prava** - u ovu grupu spadaju preduzetnici kojima je posredno ili neposredno **dodeljena**

³ Najčešće u sferi trgovine.

⁴ Regulativa ovih oblasti se najčešće odnosi na njihovu **ograničenu i kontrolisanu izloženost tržišnim odnosima i konkurenciji**.

POSLOVANJE SA EVROPSKOM UNIJOM
LIDIJA MADŽAR

- koncesija ili neka druga vrsta isključivog prava na obavljanje izvesne delatnosti;**
3. **Delatnosti od opšteg ekonomskog interesa** - odnose se na preduzetnike koji obavljaju **usluge od opšteg ekonomskog i javnog interesa** koje su neophodne za zadovoljavanje svakodnevnih potreba privrede i građana;
 4. **Javna preduzeća** - odnose se na preduzeća u kojima **državni organi preovlađujuće utiču na donošenje ključnih poslovnih odluka, pa sâmim tim i na upravljačke procese**. Država ostvaruje uticaj u pomenutim preduzećima bilo vlasničkim učešćem, bilo sufinansiranjem javnih preduzeća, ili pak uživanjem posebnih prava koja joj (državi) omogućuju ostvarivanje dominantnog (preovlađujućeg) uticaja i
 5. **Državne monopole u trgovini** - koji mogu značajno uticati na trgovinu između članica EU. Pored monopolskih preduzeća u državnoj svojini, ovaj pojam obuhvata i one preduzetnike (tj. trgovačka društva) kojima država dodeljuje isključiva ovlašćenja za obavljanje konkretne delatnosti. Danas se, prilikom odvijanja trgovinskih transakcija, insistira na povećanju transparentnosti (javnosti) poslovanja državnih monopola, kao i na sprečavanju diskriminacije privrednih subjekata iz drugih članica EU.

Iako su prethodno pomenuti tržišni subjekti veoma specifični sa aspekta (obično neželjenih) tržišnih efekata njihovog poslovanja, za njih ipak važe propisi o zaštiti tržišne konkurencije unutar EU. Međutim, pravila Politike zaštite konkurencije EU se ne primenjuju na pomenute preduzetnike jedino ukoliko bi **primena pomenutih pravila direktno ugrozila ili onemogućila ciljeve i zadatke zbog kojih su osnovani**.

Pravo tržišne konkurencije EU u užem smislu - obuhvata skup konkretnih propisa kojima se uređuju **sledeći konkretni oblici ograničavanja i urušavanja tržišne konkurencije**:

- Ø **Sporazumi između preduzetnika koji se sklapaju sa ciljem ili posledicom narušavanja tržišne konkurencije;**
- Ø **Zloupotreba dominantnog tržišnog položaja i**
- Ø **Spajanja i koncentracije preduzeća.**

4. Osnovni pojmovi Politike zaštite konkurencije EU

U osnovne pojmove Politike zaštite konkurencije EU ubrajamo:

1. **Pojam preduzetnika;**
2. **Pojam relevantnog tržišta;**
3. **Pojam tržišne snage preduzetnika i**
4. **Pojam dominantnog tržišnog položaja.**

I Pojam preduzetnika - u pravu konkurencije pojam preduzetnika ima šire značenje i pod **preduzetnikom se podrazumeva svaki tržišni subjekt koji, obavljajući svoju ekonomsku aktivnost, učestvuje u prometu robe i usluga**. U skadu sa tim, pod preduzetnicima se podrazumevaju:

1. Sva pravna i fizička lica koja obavljaju izvesnu ekonomsku delatnost;
2. Maloprodavci, veleprodavci, trgovačka društva, individualni trgovci i pružaoci usluga;

POSLOVANJE SA EVROPSKOM UNIJOM
LIDIJA MADŽAR

3. Razna udruženja preduzetnika;
4. Pravna lica u državnom vlasništvu, kao i jedinice lokalne i regionalne samouprave i
5. Druga pravna i fizička lica kojima je povereno obavljanje poslova ili delatnosti od opšteg ekonomskog interesa.

II Pojam relevantnog tržišta - U toku svakog istražnog postupka, **utvrđivanje relevantnog tržišta predstavlja prvi korak** u istražnim radnjama svih komisija i tela odgovornih za zaštitu konkurencije. **Relevantno tržište se utvrđuje individualno** (za svaki pojedinačno posmatrani proizvod ili uslugu) prilikom sledećih **najznačajnijih oblika** mogućeg narušavanja konkurencije:

- Ø nedozvoljenih sporazuma između preduzetnika (**kartela**),
- Ø zloupotrebe dominantnog položaja na tržištu i
- Ø fuzija, fisija, merđžera, akvizicija, koncentracija i drugih oblika spajanja preduzetnika.

Relevantno tržište se definiše kao tržište izvesnih proizvoda ili usluga koje se prostire na određenom geografskom području i na kojem postoji konkurencija između preduzetnika. Sledi da **relevantno tržište** obuhvata:

- Ø **proizvodnu dimenziju** - čine je svi oni proizvodi i usluge koje, sa stanovišta kvaliteta, upotrebnih vrednosti, cene i sl., potrošači smatraju međusobno zamenjivim u potrošnji - dakle, radi se o **supstitutima**,
- Ø **prostornu (geografsku) dimenziju** - čini je geografska oblast (teritorijalna jedinica) unutar koje se preduzetnici međusobno takmiče u prodaji ili nabavci proizvoda i/ili usluga pod jednakim ili sličnim uslovima. **Prema pomenutim uslovima se posmatrano tržište u velikoj meri razlikuje od drugih tržišta i**
- Ø **vremensku dimenziju** - čija dužina varira od slučaja do slučaja i koja je utoliko bitnija ukoliko se uzme u obzir činjenica da **tržište ne predstavlja statičku, već dinamičku kategoriju**. Osim toga, **tržišna snaga i tržišna učešća** preduzetnika podležu stalnim promenama na posmatranom tržištu.

Utvrđivanje relevantnog tržišta predstavlja ujedno i **najvažniji korak u svakoj istražnoj radnji**. Cilj njegovog utvrđivanja se odnosi na 1) definisanje svih preduzetnika koji se mogu smatrati direktnim konkurentima⁵ i 2) utvrđivanje tržišnog učešća svih preduzetnika na posmatranom tržištu. Tokom utvrđivanja strukture relevantnog tržišta, neophodno je **uzeti u obzir i potencijalne tržišne konkurente**. Radi se o svim preduzetnicima za koje se može logično pretpostaviti da će, bez većih troškova, bez drugih barijera i relativno brzo, ući na posmatrano tržište.

III Pojam tržišne snage preduzetnika - se može definisati kao **dugoročna sposobnost preduzetnika da prodaje svoje proizvode i/ili usluge po višoj ceni u odnosu na tržišnu cenu**. U ovakvim okolnostima preduzetnici vrše plasman ograničenog obima i vrsta proizvoda i/ili usluga, koji se obično karakterišu nižim kvalitetom u odnosu na važeće standarde. **Svaki preduzetnik raspolaže izvesnom tržišnom snagom** koja je **relativnog karaktera** (može da bude mala, osrednja, značajna ili velika) u odnosu na

⁵ Jer nude usluge i prodaju proizvode koji se mogu smatrati supstitutima - tj. koji su zamenjivi u potrošnji.

POSLOVANJE SA EVROPSKOM UNIJOM
LIDIJA MADŽAR

neposredne konkurente. **Procena tržišne snage** izvesnog preduzetnika se u praksi vrši na osnovu sledećih kriterijuma:

Ø **Elementarnih karakteristika sâmog preduzetnika** kao što su:

1. njegov tržišni položaj i tržišno učešće,
2. finansijska snaga,
3. moguća povezanost sa drugim preduzetnicima,
4. sposobnost da, s obzirom na njegovu ponudu i postojeću tržišnu tražnju, direktno utiče na tržišne uslove kao što su prodajne cene, količine, kvalitet proizvoda i usluga i sl.,
5. mogućnost lakšeg pristupa izvorima nabavke i distribucije proizvoda,
6. sposobnost isključivanja (odstranjivanja, uklanjanja) konkurenata sa tržišta i dr. i

Ø **Preovlađujućih uslova na posmatranom relevantnom tržištu** - pre svega, **postojanja pravnih ili stvarnih barijera slobodnom ulasku drugih preduzetnika na konkretno relevantno tržište**. Na osnovu analize pomenutih prepreka sledi zaključak o **stepenu otvorenosti ili zatvorenosti** posmatranog tržišta.

Na osnovu navedenog proizilazi da **preduzetnik ima značajnu tržišnu snagu** ako se karakteriše **velikim tržišnim učešćem** i **velikom finansijskom snagom** kao karakteristikama koje mu pružaju mogućnost da diktira kupoprodajne (tržišne) uslove, kao i da isključuje konkurente sa tržišta. **Njegova tržišna snaga je utoliko veća ukoliko se radi o aktivnostima preduzetnika na zatvorenom tržištu**. Preduzetnik sa **velikom tržišnom snagom** ima mogućnost da se ponaša **potpuno nezavisno u odnosu na** potencijalne i stvarne konkurente, interese potrošača, dobavljača, društva u celini i dr.

Politika konkurencije EU se bavi samo onim preduzetnicima koji, po pravilu, poseduju **značajnu i veliku tržišnu snagu**. Oдавde proizilazi i zaključak da **ova Politika**, s obzirom na ograničene domete njihovog delovanja, **obično nije usmerena na praćenje aktivnosti malih i srednjih preduzeća**.

IV Pojam dominantnog tržišnog položaja - Po pravilu se smatra da **preduzetnik poseduje dominantan tržišni položaj ukoliko se**, zbog svoje tržišne snage na relevantnom tržištu, **ponaša ili može ponašati nezavisno od drugih tržišnih aktera** (stvarnih i potencijalnih konkurenata, kupaca, dobavljača i drugih potrošača). Ovo se posebno odnosi na situacije u kojima posmatrani preduzetnik **nema konkurenta**, ili ako na relevantnom tržištu **ima značajnu tržišnu moć** u odnosu na stvarne ili potencijalne konkurente. Postupak **procene tržišne moći posmatranog preduzetnika** se sastoji iz tri faze:

1. **Utvrđivanje relevantnog tržišta i njegove strukture;**
2. **Utvrđivanje tržišne snage preduzetnika i**
3. **Procena objektivnih ograničenja tržišnoj konkurenciji na relevantnom tržištu.**

U Evropskoj uniji preduzetnik može da ostvari dominantni položaj na:

- Ø celom Zajedničkom tržištu i
- Ø na značajnom delu Zajedničkog tržišta.

POSLOVANJE SA EVROPSKOM UNIJOM LIDIJA MADŽAR

Iako informacija o **nominalnoj vrednosti tržišnog učešća** posmatranog preduzetnika nema specifičnu težinu⁶, **Evropska komisija u praksi pretpostavlja da dominantni tržišni položaj poseduje onaj preduzetnik čije je tržišno učešće na relevantnom tržištu veće od 50%**. Jasno je da sa rastom tržišnog učešća raste i verovatnoća da preduzetnik ostvaruje dominantan položaj. Istovremeno postoji mogućnost da, u zavisnosti od prirode i karakteristika tržišta, preduzetnik sa značajno manjim tržišnim učešćem ima dominantan tržišni položaj. Važi i suprotan slučaj. Na osnovu svega se zaključuje da je prilikom procene dominantnog položaja, pored tržišnog učešća, **neophodno uzeti u obzir i druge tržišne karakteristike** kao što su struktura ponude i tražnje, način funkcionisanja relevantnog tržišta, (ne)postojanje pravnih i stvarnih tržišnih barijera slobodnom ulasku drugih preduzetnika na posmatrano tržište i dr. **Tržišna dominacija na relevantnom tržištu** se može pojaviti u vidu:

- Ø **individualne tržišne dominacije** (od strane jednog preduzetnika) i
- Ø **grupne tržišne dominacije** (od strane većeg broja preduzetnika) - ovo je obično slučaj sa visoko koncentrisanim tržištima poput **oligopola**.⁷

5. Oblici narušavanja tržišne konkurencije

Politika konkurencije EU se, u užem smislu, bavi analizom **sledećih osnovnih oblika narušavanja tržišne konkurencije**:

1. **Sporazumi između preduzetnika koji se sklapaju sa svesnim ciljem narušavanja slobodne konkurencije;**
2. **Zloupotreba dominantnog položaja preduzetnika na tržištu i**
3. **Koncentracije preduzetnika** (najčešće preduzeća ili pružalaca usluga).

5.1 Zabranjeni sporazumi između preduzetnika

I Sporazumi preduzetnika obuhvataju ugovore, pojedine članove ugovora, izričite ili prećutne dogovore, usklađene aktivnosti i odluke udruženja preduzetnika. Da bi se radilo o nedozvoljenom sporazumu između preduzetnika⁸, neophodno je da se sporazum zaključi u **usmenoj, pisanoj ili prećutnoj formi**, kao i da se **sklapa između najmanje dva nezavisna preduzetnika**. S obzirom da sklapanje sporazuma podrazumeva i neformalne oblike dogovaranja, u principu je **postojanje ovakvih sporazuma u praksi teško dokazati**. Ovo se posebno odnosi na dokazivanje postojanja tzv. **usklađenih aktivnosti preduzetnika**, jer između njih nema formalnog sporazuma u vidu pisanog traga. Prema **položaju potpisnika (učesnika) sporazuma u proizvodnom ili distribucionom lancu**, sporazume delimo na:

1. **horizontalne sporazume** - predstavljaju sporazume između preduzetnika koji se odnose na **isti nivo** proizvodnje ili distribucije proizvoda i/ili usluga. Dakle, radi se o sporazumima koji se sklapaju između **direktnih tržišnih konkurenata** i

⁶ Jer postoji preporuka u pravcu analize relativnih tržišnih učešća, tj. odnosa između tržišnih udela većeg broja preduzetnika na posmatranom tržištu.

⁷ **Oligopol** se definiše kao takvo tržišno stanje i oblik nesavršene konkurencije unutar kojeg postoji samo nekoliko preduzetnika (preduzeća ili pružilaca usluga) na strani ponude. Oligopoli deluju u onim privrednim granama u kojima je otežan ulazak konkurentskih entiteta.

⁸ Koji ograničava ili narušava tržišnu konkurenciju.

POSLOVANJE SA EVROPSKOM UNIJOM
LIDIJA MADŽAR

2. **vertikalne sporazume** - koji se sklapaju između preduzetnika na **različitim nivoima** proizvodnje ili distribucije.⁹

II Zabranjeni sporazumi između preduzetnika - predstavljaju predmet analize nadležnih organa i tela za zaštitu konkurencije. Ovi sporazumi zahtevaju procenu mogućeg sadržaja **nedopuštenih ograničenja slobodne tržišne konkurencije**. U okviru Politike konkurencije EU se pod **zabranjenim sporazumima podrazumevaju svi izričiti ili prećutni sporazumi koji su sklopljeni sa ciljem takvog narušavanja tržišne konkurencije** koji može uticati i na unutrašnju trgovinu između članica EU. U izričito zabranjene sporazume spadaju dogovori između preduzetnika kojima se:

1. direktno ili indirektno utvrđuju (dogovaraju) kupovne ili prodajne cene, kao i drugi uslovi trgovanja,
2. ograničavaju ili kontrolišu proizvodnja, tržišta, tehnološki razvoj i ulaganja,
3. vrši podela tržišta ili izvora nabavke (sirovina, polufabrikata, proizvoda, usluga i sl.),
4. primenjuju različiti uslovi na različite preduzetnike, čime se neki od njih stavljaju u povoljniji položaj u odnosu na konkurente i
5. sklapanje ugovora uslovljava prihvatanjem dodatnih obaveza koje nisu u vezi sa predmetom posmatranih ugovora.

Da bi se izvesni sporazum smatrao zabranjenim, nije od krucijalnog značaja da je sklopljen sa izričitom namerom sprečavanja, ograničavanja ili narušavanja slobodne tržišne konkurencije. U ovom kontekstu je samo bitno da **je učinak posmatranog sporazuma, u tom smislu, štetan.**

III Karteli - predstavljaju tajne sporazume između direktnih konkurenata i predstavljaju najteže oblike zabranjenih sporazuma između preduzetnika. Dakle, radi se o **horizontalnim sporazumima** koji se zaključuju sa ciljem **uspostavljanja dogovora o jedinstvenoj ceni, o podeli tržišta ili o podeli kupaca**, čime se *de facto* direktno narušava tržišna konkurencija. **Svrha kartelnih sporazuma** se ogleda u **prisvajanju ekstraprofita** (tzv. monopolističke rente). S duge strane se **posledice kartelnih sporazuma** ogledaju u **rastu cena proizvoda** koji predstavljaju predmet ovakvih sporazuma, **padu kvaliteta proizvoda, kao i u odsustvu mogućnosti da potrošači ostvare svoje pravo na slobodan izbor**. **Najznačajniji zadatak Evropske komisije** se svodi na **borbu protiv kartela kao najštetnijeg oblika narušavanja tržišne konkurencije**. **Evropska komisija raspolaže najvećim ovlašćenjima za vođenje i kontrolu Politike konkurencije EU**. Iz pomenutog se zaključuje da **Zajednička politika konkurencije EU ima nadnacionalni karakter**.

IV Izuzeća nedozvoljenih sporazuma od opšte zabrane - sporazumi koji ograničavaju i narušavaju tržišnu konkurenciju **moгу biti izuzeti od opšte zabrane sklapanja takvih sporazuma, ali samo ako ispunjavaju određene zakonske propise**. Kako bi se procenilo da li posmatrani sporazum zadovoljava unapred definisane uslove, neophodno je izvršiti procenu svih pozitivnih i negativnih učinaka sporazuma na tržišnu konkurenciju na relevantnom tržištu. U **pozitivne učinke** sporazuma spadaju: 1) doprinos sporazuma unapređenju proizvodnje, distribuciji robe i/ili usluga, tehnološkom i

⁹ Na primer, radi se o sporazumima između proizvođača i prodavaca ili veletrgovaca i prodavaca na malo.

POSLOVANJE SA EVROPSKOM UNIJOM
LIDIJA MADŽAR

ekonomskom razvoju i dr. i 2) doprinos koristima i zaštiti interesa potrošača. U pravu konkurencije EU postoje **dve vrste izuzeća sporazuma**:

1. **grupna izuzeća** - karakterišu se detaljnim pravilima o **dopuštanju ili zabrani sporazuma** i
2. **pojedinačna izuzeća**.

Zahvaljujući detaljnim, kompleksnim i jasnim **uputstvima i pravilima o izuzeću**, danas je ustaljena praksa u skladu sa kojom **ne treba nijedan sporazum posebno prijavljivati Evropskoj komisiji** da bi bio izuzet. Ovo važi kako za grupna, tako i za pojedinačna izuzeća.

6. Zloupotreba dominantnog tržišnog položaja

Kao što je već rečeno, u pravu konkurencije se smatra da izvestan preduzetnik poseduje dominantan tržišni položaj ako, zbog svoje tržišne moći na relevantnom tržištu, **može da se ponaša nezavisno** u odnosu na ostale tržišne aktere: stvarne i moguće konkurente, kupce, dobavljače, potrošače i dr. Međutim, **posedovanje dominantnog tržišnog položaja, sâmo po sebi, nije zabranjeno**. Ono što je zabranjeno jeste njegova svesna zloupotreba. Dakle, **u pravu konkurencije EU postoji jasna zabrana zloupotrebe dominantnog položaja**.

Zloupotreba dominantnog položaja se definiše kao takvo ponašanje tržišnog učesnika **kojim on koristi svoju tržišnu snagu protivno interesima drugih tržišnih aktera** (konkurenata, dobavljača, kupaca i dr.) i **kojim im nameće svoje uslove poslovanja** (koji jasno proizilaze iz njegove tržišne snage). **Najčešći oblici zloupotrebe dominantnog ponašanja se javljaju** u vidu:

1. **direktnog ili indirektnog nametanja** i određivanja **prodajnih ili kupovnih cena**, kao i drugih nepravičnih uslova trgovanja,
2. **ograničavanja proizvodnje, pristupa tržištu i tehnološkog razvoja na direktnu štetu potrošača**,
3. **primene različitih uslova na istovrsne poslovne aktivnosti sa različitim preduzetnicima**, čime se oni (preduzetnici) dovode u neravnotežan položaj u odnosu na konkurenciju,
4. **uslovljavanja sklapanja ugovora nametanjem dodatnih obaveza** koje, po svojoj prirodi, ne mogu biti u vezi sa predmetom ugovora,
5. **određivanja nerealno visokih cena izvesnog proizvoda** u odnosu na stvarne troškove proizvodnje i distribucije tog proizvoda,
6. **određivanja predatorskih cena**, tj. cena znatno nižih u odnosu na troškove proizvodnje i distribucije,
7. **diskriminacije cena**, tj. određivanja različitih cena različitim grupama potrošača, iako za nju ne postoji stvarno ekonomsko opravdanje,
8. odobravanja **popusta na lojalnost**,
9. nametanja **vezanih poslova** i dr.

Stvarna procena zloupotrebe dominantnog tržišnog položaja **zahteva analizu svih pravnih i ekonomskih efekata** sklopljenog sporazuma ili izvesnog poslovnog poteza konkretnog tržišnog aktera.

7. Zabranjene koncentracije

Pod **koncentracijom preduzetnika** se podrazumeva **svaki oblik asimilacije i povezivanja**, do tada nezavisnih pravnih lica, **u novi tržišni subjekt (preduzeće)**. U **osnovne preduslove za nastanak koncentracije** u zemljama EU spadaju:

- Ø dugoročna i trajna promena u kontroli nad pripojenim preduzećima i
- Ø promena u strukturi tržišta.

I Kontrola koncentracija - kako **osnivački ugovori ne sadrže posebne članove i odredbe o kontroli koncentracija preduzetnika**, zaključuje se da je kontrola koncentracija u EU novijeg datuma. Naime, prva Uredba o kontroli koncentracija, koja detaljno reguliše ovu materiju, je usvojena tek 1989. godine. **Po pravilu realizacija koncentracija**, kao poslovnih transakcija, **nije zabranjena**. Štaviše, realizacija koncentracija, pod izvesnim uslovima, **može predstavljati poželjno tržišno stanje** jer koncentracije predstavljaju legalan oblik poslovne konsolidacije preduzetnika (tj. restrukturiranja privrede, industrija, sektora ili tržišta). **Cilj kontrole koncentracija** se ogleda **u proceni stepena konkurentnosti, kao i efekata posmatranog tržišta** po interese potrošača i opštedruštveno blagostanje (u smislu mogućeg rasta cena, smanjenog kvaliteta proizvoda i/ili usluga, smanjene mogućnosti izbora i sl.).

II Pravni oblici koncentracija - koncentracije se mogu pojaviti u sledećim osnovnim oblicima:

1. **Spajanje** (*Merger*);
2. **Pripajanje** (*Acquisition*);
3. **Sticanje kontrole ili preovlađujućeg uticaja** (*Acquiring of control or acquiring of decisive influence*) i
4. **Zajednički poslovni poduhvat sa karakteristikom i značajem koncentracije** (*Full-function joint venture*).

III Zabranjene koncentracije - Politika konkurencije EU **pod zabranjenim koncentracijama podrazumeva samo one koncentracije koje mogu značajno uticati na sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije na Zajedničkom tržištu ili na njegovom značajnom delu**. Ovo naročito važi u slučajevima stvaranja novog ili jačanja postojećeg dominantnog položaja od strane izvesnog preduzetnika.

IV Prijava koncentracija - tela koja su nadležna za zaštitu konkurencije sprovode kontrolu dopuštenosti koncentracija. U Evropskoj uniji **Evropska komisija, u saradnji sa nacionalnim telima za zaštitu konkurencije članica EU**, vrši kontrolu dopuštenosti koncentracija. Kada je reč o kontroli ovih aktivnosti u našoj zemlji, **Komisija za zaštitu konkurencije Republike Srbije** ima zadatak da kontroliše koncentracije, da utvrđuje povrede konkurencije i izuzete sporazume, kao i da daje mišljenja i pokreće postupke u slučaju konstatacije povrede konkurencije. **Evropska komisija prati samo one koncentracije za koje se osnovano pretpostavlja da značajno narušavaju konkurenciju**. Pri tome se **ukupni godišnji prihod posmatrane koncentracije na globalnom planu i godišnji prihod koncentracije na Zajedničkom tržištu** uzimaju kao kriterijumi procene tržišne snage.

8. Tela za zaštitu tržišne konkurencije u EU

Evropska komisija je u najvećoj meri nadležna za realizaciju (sprovođenje) propisa o zaštiti tržišne konkurencije u Evropskoj uniji. Komisija je nadležna za utvrđivanje kršenja (povreda) uredbi o sporazumima preduzetnika, zloupotrebi dominantnog položaja i o kontroli koncentracija preduzeća. Pod pretpostavkom da se utvrdi da su preduzetnici (tj. članovi posmatrane koncentracije) prekršili pravila o tržišnoj konkurenciji, **Komisija ima ovlašćenja da toj koncentraciji zabrani dalji rad.** Komisija, takođe, preduzetniku koji je prekršio pravilo o tržišnoj konkurenciji **izriče meru novčane kazne.** Pri tome, visina kazne zavisi od specifične težine učinjenog prekršaja. Ovde se obično radi o izuzetno visokim novčanim kaznama (u milionskim iznosima) kojima se direktno puni zajednički budžet EU. **Evropski sud pravde i Opšti sud** imaju nadležnost za preispitivanje odluka Evropske komisije.

S druge strane, **nacionalna tela za zaštitu konkurencije i nacionalni sudovi država članica EU**, u predmetima utvrđivanja zabranjenih sporazuma i zloupotrebe dominantnog položaja, direktno i u potpunosti primenjuju sve **nadnacionalne propise o zaštiti konkurencije unutar EU.**

Ispitna pitanja:

1. Objasnite značaj tržišne konkurencije, njene zaštite i karakteristike prava konkurencije.
2. Kakva je uloga prava konkurencije u Evropskoj uniji?
3. Objasnite elemente prava tržišne konkurencije EU u širem smislu, kao i suštinu prava tržišne konkurencije EU u užem smislu.
4. Osnovni pojmovi Politike zaštite konkurencije EU: pojam preduzetnika i pojam relevantnog tržišta?
5. Osnovni pojmovi Politike zaštite konkurencije EU: pojam tržišne snage preduzetnika i pojam dominantnog tržišnog položaja?
6. Oblici narušavanja tržišne konkurencije: Zabranjeni sporazumi između preduzetnika?
7. Oblici narušavanja tržišne konkurencije: Zloupotreba dominantnog tržišnog položaja?
8. Oblici narušavanja tržišne konkurencije: Zabranjene koncentracije?
9. Koja tela imaju nadležnost za zaštitu tržišne konkurencije u Evropskoj uniji?